

Прадмова

Я не збіраўся пісаць гэтай кнігі. Я працаваў над іншым праектам, прысвечаным мадэрнай гісторыі, калі пытанні, звязаныя з сярэднявечнай ідэнтычнасцю ўсходніх славян, паступова, але няўхільна апанавалі большую частку майго часу і ўвагі. Чытаючы ключавыя сучасныя даследаванні па гісторыі ўсходніх славян, я раптам зразумеў, што ўспрыманне гістарычнага шляху сучасных рускіх, украінцаў і беларусаў, як у іх уласных краінах, так і на Захадзе, па-ранейшаму вызначаецца поглядамі нацыянальных гісторыкаў і тымі парадыгмамі, якія яны прапаноўваюць. У той час як гісторыкі-даследнікі ўсходнеславянскай мінуўшчыны дасягнулі значнага прагрэсу ў параўнанні з мінулым стагоддзем, асноўныя нацыянальныя парадыгмы амаль у нязменным выглядзе ператрывалі як савецкія рэпрэсіі, так і эміграцыю на Захад носьбітаў нацыянальных гістарыяграфічных традыцый. Пасля распаду СССР гэтыя парадыгмы не толькі адраділіся на ўсходнеславянскім абшары, але нават расцвілі на руінах савецкай гістарыяграфіі.

“Ці было зроблена што-небудзь лепшае з часоў Вялікай Дэпрэсіі?” — спытала жонка аднаго майго знаёмага, які рыхтаваў лекцыю пра ўкраінскага нацыянальнага гісторыка Міхайлу Грушэўскага. “Шчыра кажучы, не”, — адказаў ён. Я задаў сабе тое самае пытанне, маючы на ўвазе ўжо не аднаго Грушэўскага, а ўвесь даробак расійскай, украінскай і беларускай гістарыяграфіі. Я таксама пашырыў храналагічныя рамкі пытання, пачаўшы не з Вялікай Дэпрэсіі, а з Руска-японскай вайны 1904—1905 гг. і рэвалюцыі 1905—1907 гг. Менавіта тады Грушэўскі апублікаваў першы дванаццацівяковы нарыс украінскай гісторыі, патрыярх расійскай гістарыяграфіі Васіль Ключэўскі пачаў выданне “Курса рускай гісторыі”, а беларуская гістарыяграфія пачала вылузвацца з агульнаімперскага кантэксту. Адказ на мае пытанне быў таксама адмоўны. За апошнія сто год нікім не толькі не было зроблена нічога больш значнага, але і не былі ўдасканалены падыходы да “нацыяналізацыі” мінулага ў параўнанні з дасягненнямі гэтых двух выдатных вучоных. Нарэшце, я не мог утрымацца ад спакусы кінуць свежы погляд на агульнапрынятыя версіі дамадэрнай рускай, украінскай і беларускай гісторыі, а таксама паспрабаваць дэнацыяналізаваць іх і дапоўніць у адпаведнасці са стандартамі сучаснай гістарычнай навукі. Вось для гэтага, уласна кажучы, мне і давалося напісаць гэтую кнігу.

Я не напісаў бы яе без свядомай ці несвядомай падтрымкі, якую аказалі мне многія людзі і арганізацыі. Часам яны былі нямала здзіўлены маёй працай над зусім іншым праектам. Я хацеў бы персанальна падзякаваць тым, хто дапамагаў мне найбольш. Такім чынам, мая асаблівая падзяка Міраславу Юркевічу за яго падтрымку, тактоўныя парады і давадзенне да ладу маёй «укранглійскай» прозы. Раман Шпарлюк, Блэр Рубл, Тэры Марцін і Цімаці Снайдэр далі мне каштоўныя парады, якія дапамаглі канкрэтызаваць тэматычны абсяг гэтай кнігі і вызначыць аналітычны падыход. Не менш каштоўнымі былі заўвагі Уладзіміра Куліка, які, не без дастатковых на тое падстаў, адгаворваў мяне ад напісання гэтай працы. Я таксама ўдзячны Франку Сысіну і Зянону Когуту, якія падзяліліся са мной сваімі меркаваннямі па гісторыі раннемадэрных украінскіх тэкстаў, а таксама кнігамі і ксеракопіямі артыкулаў са сваіх асабістых бібліятэк. Вельмі плённымі былі дыскусіі з Наталляй Якавенка, Чарльзам Гальперыным, Майклам Флаерам і Эдвардам Кінанам наконт раннемадэрнай рускай і украінскай ідэнтычнасці. Пол Бушковіч, Сайман Франклін, Вэлеры Ківельсан, Дон Астроўскі, Аляксей Талочка, Алена Русіна і Міхаіл Мозер прачыталі

асобныя раздзелы маёй кнігі і далі мне выдатныя парады, як іх палепшыць. Я таксама хачу падзякаваць удзельнікам семінара “Культурныя ідэнтэчнасці”, праведзенага ў Альберцкім універсітэце, — Іван-Паўлу Хімку, Алене Пагасян, Наталлі Пілішук, Алегу Ільніцкаму, Хезеру Коулмэну і Пітэру Роланду, — за іх заўвагі да тых раздзелаў кнігі, якія ўпершыню былі прадстаўлены на пасяджэннях гэтага семінара. Фрагменты сёмага і васьмага раздзелаў упершыню ўбачылі свет у маім артыкуле “Дзве Расіі Феафана Пракаповіча”, апублікаваным у зборніку “Мазепа і яго час: гісторыя, культура, сацыялогія” (Алесандрыя, Італія, 2004)¹. Я дзякую Джаване-Броджы Беркоф за яе парады што да зместу гэтага артыкула, а таксама рэдактару памянёнага выдання Джаване Сіедынай за дазвол выкарыстаць частку артыкула ў гэтай кнізе.

Я таксама ў вялікім даўту перад удзельнікамі гуманітарнай праграмы Амерыканскага савета навуковых таварыстваў у Беларусі, Расіі і Украіне, асабліва перад членамі адборачнага камітэта па прысуджэнні прэміі Эндру Карнегі, з якімі я меў гонар працаваць у 2003—2006 гг., — Анджэем Тымоўскім, Уільямам Розенбергам, Джаан Ньюбергер і адміністрацыйнай асістэнткай Вольгай Бухінай. Мой удзел у праграме даў мне ўнікальную магчымасць сустрэцца з вядучымі рускімі, украінскімі і беларускімі вучонымі — спецыялістамі ў галінах, цесна звязаных з тэматыкай гэтай кнігі. Мая даследчыцкая работа атрымала субсідыю нью-йоркскага Фонду ўкраінскіх даследаванняў, таму я хацеў бы выказаць глыбокую ўдзячнасць дырэктару гэтага фонду Раману Процьку за падтрымку гэтага праекта. Я дзякую Майклу Уотсану, рэдактару гістарычнай секцыі выдавецтва “Cambridge University Press”, за дапамогу ў падрыхтоўцы рукапісу гэтай кнігі да друку. Калі гаварыць пра супрацоўнікаў выдавецтва, мае падзякі адрасуюцца таксама Ізабэль Дамбрыкорт, Джэкі Варэн і Жаклін Фрэнч за іх дапамогу ў рэдагаванні рукапісу. Я таксама ўдзячны двум ананімным рэцэнзентам кнігі, чые парады я ўзяў пад увагу пры падрыхтоўцы канчатковай версіі рукапісу. Апрача таго, я хацеў бы адзначыць вялікую дапамогу Віктара Брахуненкі, які вырашаў для мяне пытанні з аўтарскімі правамі ва Украіне. Як заўсёды, я дзякую Пітэру Матэлайнену за яго дапамогу ў вырашэнні камп’ютэрных праблем. Нарэшце, мае асабліва падзяка маім сямейнікам у Канадзе і Украіне.

Заўвагі наконт датавання

Юліянскі каляндар, якім усходнія славяне карысталіся да 1918 года, адстае ад грыгарыянскага календара, які быў прыняты ў Рэчы Паспалітай і Заходняй Еўропе, на дзесяць дзён, калі справа датычыцца XVI і XVII стст., і на адзінаццаць дзён у выпадку XVIII ст. Даты ў гэтай працы ў асноўным даюцца паводле юліянскага календара; калі ж адначасова прыводзяцца абодва стылі, то даты згодна з грыгарыянскім календаром падаюцца ў дужках, напрыклад: “13 (23) мая”.

¹ The Two Russias of Teofan Prokopovych // Mazepa e il suo tempo. Storia, cultura, società / Mazepa and His Time: History, Culture, Society. Alessandria, 2004, pp. 334—366.

Map showing the geographical context of the Kievan Rus' and Byzantine Empire in 1054 AD. Key locations and regions include:

- Regions and Peoples:** КАРЭЛЫ, ЭСТЫ, СЛАВЕНЕ, ЧУДЗЬ, КУРЫ, ЛІВЫ, ЖМУДЗЬ, ПРУСЫ, ЛІТОВЦЫ, ЯЦВЯГІ, ДРЫГАВІЧЫ, ДРАУЛЯНЕ, ДУЛЕБЫ, ПАЛЯНЕ, ПІВЕРЦЫ, СЛАВАКІ, УГРЫ, БУЛГАРЫ, ФІЛІПОПАЛЬ, АДРЬЯНОПАЛЬ, ВІЗАНТЫЙСКАЯ ІМПЕРЫЯ, КАСОГІ, ХАЗАРЫ, ПОЛАЎЦЫ, РАДЗІМІЧЫ, ВЯЦІЧЫ, МАРДВА, КРЫВІЧАНЕ, КРЫВІЧЫ, СЕВЯРАНЕ, ПАЛАЧАНА, КРЫВІЧАНЕ, КРЫВІЧЫ, РАДЗІМІЧЫ, ВЯЦІЧЫ, МАРДВА, ПОЛАЎЦЫ.
- Cities and Towns:** Ладэга, Белавозера, ВЕСЬ, Ноўгарад, Пскоў, Тарапец, Яраслаўль, Растоў, Уладзімір, Мурам, Полацк, Віцебск, Смаленск, Ізяслаўль, Менск, Горадня, Тураў, Любеч, Літвен, Ноўгарад-Северскі, Курск, Старадуб, Чарнігаў, Ромны, Пераяслаў, Корсунь, Дняпро, Булгары, Днястроўскі, Херсон, Сурожа, Тмутаракань, Дарастол, Праэслаў, Філіпопаль, Адрыянопаль, Канстанцінопаль.
- Rivers and Seas:** Балтыйская мора, Анежскае возера, Ладаўскае возера, Сухона, Волга, Клязьма, Ака, Вісла, Нёман, Дзвіна, Дняпро, Дунай, Азоўскае мора, Чорнае мора, Дон, Кубань.
- Geographical Features:** 20°, 30°, 40°, 50°, 60° latitude and longitude markers.

- - - - - Границы Каралеўства Польскага, 1454
- Границы Вялікага Княства Літоўскага, 1454
- · - · - · Усходняя граніца Рэчы Паспалітай, 1634
- · - · - · Границы Рэчы Паспалітай, 1667—1772

Рэч Паспалітая, 1582

- Інфлянты
- ВКЛ
- Польшча

